

T.B.M.M.
HALKILARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Sayı : 283
Tarih : 12.06.2014

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çocuk işçiliği, dünyanın ve Türkiye'nin gündeminde olan bir sorundur. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinden azade bir sorun olan çocuk işçiliği, çocukların *fiziksel, bedensel, ruhsal, sosyal ve ahlaki gelişimleri üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahiptir. Kapitalist modernitenin en vahşi sömürü biçimi olan çocuk emeği sömürsünün çeşitli biçimlere sokularak meşrulaştırılması kabul edilemez bir durumdur. Bu bağlamda çocuk işçiliğinin gündeme alınarak bütün boyutlarıyla araştırılması ve gerekli bütün tedbirlerin alınması, Anayasanın 98'inci, İçtüzüğün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince meclis araştırması açılması için gereğini arz ederiz.*

İdris BALUKEN

HDP Grup Başkanvekili

Bingöl Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (İLO) dünyada çocuk işçiliği ile mücadele günü olarak belirlediği 12 Haziran günü Türkiye'deki çocuk işçiliği ile mücadele günü olarak kabul görmüştür.

İLO'nun 1973 tarih ve 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi, çocuk işçiliğinin etkili biçimde ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Bu sözleşme, 1999 tarihinde kabul edilen 182 sayılı Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi ile daha da pekiştirilmiştir. Bu sözleşme, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin hemen sona erdirilmesine yönelik ivedi önlemlerin alınmasını öngörmektedir. "En kötü biçimler" kölelik ve zorla çalıştırmadan çocukların yasa dışı işlerde kullanılmalarına, çocukların sağlığı, güvenliği ve ahlaki açısından zararlı işlere dek geniş bir alana yayılmaktadır.

Çalışan çocuk ya da çocuk işçiliği literatürde şöyle tanımlanmaktadır. *"Uluslararası kavramlar içerisinde çalışan çocuk; esnaf ve sanatkarlar yanında ya da sanayi iş kolunda çalışan çocuklarla, tarım kesiminde ailesi ile birlikte çalışan çocuklar olarak ifade edilmektedir. Çocuk işçiliği 18 yaşının altındakilere fiziksel, mental, ahlaki açıdan zarar veren ve onları eğitimden yoksun bırakarak zedeleyen, istismar eden bir çalıştırma biçimi şeklinde de ifade" edilmektedir.*

Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 103. oturumunda konuşan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakan Yardımcısı, *"özellikle çocuk işçiliği ile mücadele çerçevesinde alınan önlemler sayesinde, bu sorunun artık Türkiye'nin gündeminden çıktığını"* söylemişti. Konuyla ilgili sivil toplum örgütleri, gönüllü kuruluşlar, bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı devlet kuruluşlarının yaptığı araştırmalar ve hazırladıkları raporlar bakan yardımcısının tersi istikamette olduğumuzu gösteriyor.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre çalışan çocuk sayısı 653 bin. Bu çocukların 399 bini tarımda, 217 bini sanayide, 277 bini ise hizmet sektöründe istihdam ediliyor. Bu çocukların yüzde 83'ünü oluşturan 541 bini kayıt dışı çalıştırılıyor. Kayıtlı olarak yaşına uygun işlerde çalışan çocuk sayısı ise 111 bin. TÜİK'in verilerinde 653 bin çocuk çalışıyor gözükürken Çalışma Bakanlığı 2012'deki denetimlerde 5 bin 960 çocuğun çalıştığını tespit ettiğini bir soru önergesine verdiği yanıtta öğreniyoruz. Yine TÜİK'in 2012 tarihli hane halkı işgücü istatistikleri, Türkiye'de çalışanların yüzde 5.39'unun 15-19 yaş arasında olduğunu gösteriyor. Yani 24.8 milyonluk toplam istihdam rakamının 1.3 milyonu 15-19 yaş arasında. Bu rakamın 149 binini 15 yaşındaki çocuk çalışanlar oluşturuyor. Yine istatistiklere göre 18 yaş altındaki çocukların yalnızca yüzde 17'sinin sosyal güvencesi var.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2013 yılı sonunda hazırladığı "Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı"nda, 6-17 yaş arasındaki 15 milyon 247 bin çocukta 893 bininin çalıştığı belirtiliyor. 6-14 yaş arasındaki çocukların ise -yasak olmasına rağmen- 292 bininin çalıştığı ifade ediliyor. Çocukların çalışması okumalarına da engel oluyor. Rapora göre söz konusu 292 bin çocuğun yüzde 20'si zorunlu eğitime devam edemiyor. Lise çağı da farklı bir görüntü sunmuyor. 15-17 yaş grubundaki çalışan çocukların ise yüzde 66'sı liseye gidemiyor. Tüm bu vesilelerle bir Meclis Araştırması açılmasını talep ediyoruz.

GEREKÇE

Türkiye’de durum tespiti yapan istatistikler konuyla ilgili genel bir bilgi vermenin ötesine geçemiyor. Türkiye’de durum tespiti yapılırken çocuk işçiliği ile ilgili tablonun vehametini gizlemeye dönük bir çabanın olduğu gözlerden kaçmıyor. “Çocuk istihdamında kayıt dışılık yüzde 83 seviyesinde olduğu için ölüm vakalarının önemli bir bölümü ise resmî verilere yansımıyor. Çocuk işçiliğinde kayıt dışı istihdamın bu derece yüksek olması nedeniyle ölüm ve sakatlanmaya yol açan pek çok iş kazası resmî kayıtlara girmiyor. Bu nedenle iş kazalarında ölen ve sakat kalan çocuk sayısı, resmî verilere yansıyan rakamların çok üzerinde. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kayıtlarına göre 2003’ten bu yana iş kazalarında hayatını kaybeden çocuk sayısının 47 kişi olduğu iddia ediliyor. Bunların sadece birinin 15 yaşın altında olduğu kayıtlara geçirilmiş. Yine aynı kaynağın verilerine göre en çok ölümün yaşandığı 2010’da ise 17 çocuk işçi, iş kazalarında hayatını kaybetti. Aynı dönemde 86 çocuk da iş kazaları sonucu çalışamayacak derecede sakatlandı.”

Resmi bilgilerin aksine İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin yaptığı araştırma ve derlemeler durumun vehametini açığa çıkarır nitelikte.

Yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında 2013 yılında yaşamını yitiren 1235 işçinin 59’u (18’i 14 yaş ve altı, 41’i 15-17 yaş arası); Bu çocuk işçilerin 25’i tarım, 8’i metal, 8’i ticaret, 6’sı inşaat, 4’ü tekstil, 2’si gıda, 1’i kimya, 1’i maden, 1’i çimento, 1’i iletişim ve 1’i genel işler işkollarında çalışmaktadır. Yani 25 çocuk tarım sektöründe, 23 çocuk sanayi sektöründe ve 10 çocuk hizmet/ticaret sektöründe çalışırken can vermiştir.

2014 yılının ilk dört ayında yaşamını yitiren 396 işçinin 17’si (5’i 14 yaş ve altı, 12’si 15-17 yaş arası) çocuk işçidir. İlk dört ayda yaşamını yitiren 17 çocuk işçinin 7’si tarım, 3’ü inşaat, 2’si konaklama, 2’si genel işler, 1’ metal, 1’i ticaret ve 1’i taşımacılık sektöründe çalışmaktadır.

Soma’da meydana gelen maden faciasından sonra madenlerde çalışan çocuk işçiler yeniden gündem olmuştu. Bu konuda TEPAV’ın TÜİK verilerine dayanarak yaptığı araştırmaya göre, sadece kömür ve linyit madenlerinde 2 bin 76 çocuk çalışan var. Bu çocuklar 15-19 yaşında. Madendeki çalışan çocukların yüzde 85.5’lik bölümü kayıt dışı çalışıyor, ellerine geçen aylık gelir de sadece 226 lira.

Yine aynı araştırmaya göre “Madencilik sektörü sadece kömür ve linyit çıkarılması işlerinden ibaret değil. Söz konusu sektörde ham petrol ve doğalgaz çıkarımı, metal cevherleri madenciliği, diğer madencilik ve taş ocakçılığı ile madenciliği destekleyen hizmet faaliyetleri de bulunuyor. Tüm bu sektörlerin toplamı çerçevesinde madencilik sektörüne bakıldığında ise 113 bin çalışanı olan sektörde 15-19 yaş arasında çalışanların sayısı 5 bin 308 olarak görülüyor.

Tüm madencilik sektöründe çalışanların 361’i 15 yaşında, 519’u 16 yaşında, 508’i 17 yaşında, 2 bin 949’u 18 yaşında ve 971’i 19 yaşında. 18 yaş altındaki çalışanların kayıt dışılık oranı madencilik sektörü itibariyle yüzde 47.1. 18 yaş üstündekilerde ise bu oran yüzde

12.3. Madencilik sektörü itibariyle 18 yaş altında çalışanların aylık geliri net 467 TL iken; 18 yaş üstündekilerin geliri 1172 TL.” olarak ifade ediliyor.

Soma’daki madende hayatını kaybeden Cemal Yıldız’ın 19, Uğur Canbey’in ise 18 yaşında olması tehlikeli işlerde çalışma yaşını ve çocuk işçiliği ile ilgili durumun somut kanıtları olarak kayda geçmiştir.

ILO, 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak veya yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları **"çalışan çocuk"** ya da **"çocuk işçi"**, 15-24 yaş arası çalışanları da **"genç işçi"** olarak adlandırır. ILO'nun yaptığı ayırım 4857 sayılı İş Kanunu'nda da kabul edilerek 15 yaşına kadar olanlar çocuk işçi, 15-18 yaş arasındakiler genç işçi olarak tanımlanmıştır.

Çocuk emeğinin sömürülmesi ve çocuk işçiliği problemi çok faktörlü bir problemdir ve Türkiye’de güvencesizliğin kaynağı haline gelmiştir. Çocukların çalışma yaşamında yer almalarının en temel nedenlerinden biri yoksulluk ve yoksunluktur. Özellikle köyden kente göç eden ailelerin geçim sıkıntısı nedeniyle çocukların eve getireceği paraya ihtiyaç duymaları, çocukları iş yaşamının içine iten en önemli faktörlerden biridir. Bu yapısal bir sorundur ve fakat burada asıl sorulması gereken soru şudur: **"Neden işverenler çalıştırmak üzere çocuk işçileri tercih ederler?"** cevabı oldukça basit bir sorudur bu: **"Çünkü çocuk işçi her zaman için ucuz işgücüdür. Çoğunlukla kayıt dışı çalıştırıldıkları ve haklarını aramayı bilmedikleri için işverenler tarafından tercih edilmektedirler."** Ve bu kapitalist modernitenin **kar ve sömürüyü maksimize** etmeyi amaçlayan kompleks yapısıyla yakından ilintilidir.

Konu ile ilgili yazılmış bir makalede tespit edilen diğer hususlar şu şekilde sıralanmaktadır. **"...Konu ile ilgili mevzuat eksiklikleri ya da mevzuatın etkin uygulanamamasıdır. Çocukların yaygın olarak istihdam edildikleri küçük işletmeler, tarım ve sokakta yürütülen işlerle ev hizmetlerinin İş Kanunu'nun kapsamı dışında olması yanında, kapsamda olan işyerlerinin denetiminin etkin olarak yapılamaması, cezai müeyyidelerin yetersizliği, denetim yapan kurum ve kişilerin denetimlerde çocuk işçiliğini göz ardı etmeleri veya yaklaşım tarzlarındaki yetersizlikler bu alandaki ciddi sorunlar"** olarak tespit edilmektedir.

İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin yaptığı araştırmaları ışığında yapılan diğer tespitler şöyle sıralanmaktadır. **"Çocuk işçiliğinin bir biçimi tarım ve inşaat gibi mevsimlik işlerdir. Tarım sektöründe toplayıcılık başta olmak üzere birçok işi yüklenen çocuk işçilerden özellikle kız çocukları sektörün görünmez gücünü oluşturmakta ve daha fazla yıpranmaktadır. Çünkü kız çocukları ev içi emek sürecine de dahil olmaktadır."**

Çocuk işçiliğinin bir diğer biçimi olan çırak / stajyer olarak çalışan çocuk işçiler ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile sermayenin işbirliği çerçevesinde organize sanayide ve fabrikalarda uzun çalışma saatlerinde, çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Çalışma sürelerinin bir kısmı teorik eğitime ayrılan çıraklar öğrenci sayılmakta, MEB’in belirlediği işkollarında çıraklık sözleşmesi yapılarak çalışmaktadır. Ki bunun yaşı 13’tür. Stajyer çocuk işçilerin notunun yarısını patron vermektedir. Bu koşulları yüzünden uzun saatlerde ve ucuza çalıştırılırlar. Hatta meslek okulları sanayinin fason işletmeleri haline gelmiş durumdadır.

Yine aynı kaynağın yaptığı bir başka belirleme de genel olarak çocuk işçiliği ve ölümlerinin yaz aylarında arttığına yöneliktir. Bunun nedeni de kalıcı çocuk işçilerin yanına harçlığını çıkarmak için yaz aylarında yapılan geçici işlerdir. Oto kaportacı, berber, inşaat, depo, esnaf vb. yanında çalışma ya da simitçi, boyacı, sucu, mendilci vb. gibi işler çocuk işliğindeki spektrumu genişletmektedir.

Dünya’da çocuklarına bayram armağan eden tek ülke olma hamasetiyle övünen Türkiye’de Sivil toplum örgütleri ve meslek örgütlerinden oluşan 52 kurum 23 Nisan günü Galatasaray Meydan’ında bir basın açıklaması yapmış ve “... Oysa biz bugün, 2014 yılının "çocuk bayramı" gününde kaygılıyız!” diyerek kaygılarını şöyle sıralamışlardı: *“Oyun oynadığı sokakta gaz fişegiyle vurulan, çatışmanın ortasında, en yakınlarını, kolunu-bacağını, bir uzvunu kaybeden ve öldürülen, kapatıldığı cezaevinde çocuk olmaktan vazgeçmek zorunda kalan, çalıştırıldığı atölyede parmağını, kolunu ve hatta yaşamını kaybeden, evinden yüzlerce kilometre uzakta, bir savaştan kaçarak başka bir ülkede yoksulluğa ve yoksunluğa maruz kalan, ihmali, istismarı, taciz, tecavüz ve şiddeti çoğu zaman beklenmedik şekilde en yakınıdakilerden en ağır biçimlerde gören, en güvende olması gereken yer olan okulda üzerine demir kapı ve lavabo düşerek ya da elektrik akımına kapılarak yaşamını kaybeden, özel gereksinimlerinden dolayı desteklenmesi gerekirken sadece 'engellenen', eğitim, sağlık, barınma gibi temel hakları bir lütufmuş gibi sunulan çocukların yaşadığı bir memleketin havasını teneffüs ediyoruz. Ve artık nefes almakta zorlanıyoruz.”* Demişlerdi. 23 Nisan günü yapılan bu açıklama oldukça manidar bir açıklama olarak hafızamızda yer etmişti.

Çocukluk, insanlığın gelişim evresinde geçirdiği en önemli aşamadır. Kişiliğin oluşumunda belirleyici rolü olan bu evrenin sağlıklı geçirilmesi yetişkinlik evresindeki yaşamın kalitesinin ön koşulu durumundadır. Çocukluk döneminde fiziksel, bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimin önündeki her engel yetişkin dünyasında karşılaşılabilecek sorunların da temelini oluşturur. Çocuğun, çocukluk evresinde hayata erken atılarak kendini iş yaşamının içinde bulması tarihsel bir sorundur ve kökleri ilk çağlara kadar uzanır. Ama çocuk emeği tarihte hiç olmadığı kadar kapitalist modernite zamanında sömürü ve istismara tabi tutuldu. Dünya ölçeğinde yaygınlık kazandı. Çocuğun fiziksel, bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi görmezden gelinerek kar döngüsünün nesnesi haline getirildi. Manzara-i umumiye Türkiye’de de farklı değildir.

“13 yaşındaki kimya işçisi Ahmet Yıldız’ın plastik enjeksiyon makinesine sıkışarak can vermesi, hastaneye trafik kazası geçirdi diye getirilmesi ve işverenine açılan davada 30 bin 40 TL ceza verilmesi, bunun 24 taksite bölünmesi Türkiye’de çocuk işçiliğin özetidir...”

Türkiye’de de çocuk emeği kapitalist üretim ilişkilerinde önemli bir sömürü kaynağı durumundadır. Çocuk işçiliğinin gündeme alınarak bütün boyutlarıyla araştırılması ve gerekli bütün tedbirlerin alınması acil bir gündem olarak Meclis’in önünde durmaktadır.